

Dini Arařtırmalar, Ocak-Nisan 2001, C. 3, s. 9

Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma

Mehmet KATAR*

ABSTRACT

In all world's religions there are some holidays and as a great religion of the world Christianity has some holidays too. These Christian holidays are not commanded by God like it commanded in Judaism, but they have come to forth by the course of time.

Most of these Christian holidays are related with Jesus Christ or his mother Mary. In this article we dealt with holidays that are related with Jesus Christ. On this context Christmass and Easter have become our main subject. And after these we dealt with some holidays that related with Jesus's mother Mary and some important Christian saints like St. Paul or St. Peter.

KEY WORDS: *Christian holidays, Christmass, Easter, Jesus Christ, Mary, Christian saints.*

Dini açıdan ayrı bir öneme sahip olan, bu nedenle de inanırlar tarafından özel bir takım ayin ve törenlerle kutlanan gün veya günler bayram olarak adlandırılmaktadır. Bayramlar, ya önemli bir dinî olayın veya dönemin anı-

---

* *Yrd. Doç. Dr.*, Ankara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

sına ya da hasat, sağlık ve benzeri çeşitli şeylerin şükran ifadesi olarak kutlanmaktadır. Bu özellikleriyle bayramlar, her din ve kültürde görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır¹. Bu bağlamda her dinde olduğu gibi, evrensel bir din olan Hıristiyanlıkta da çeşitli bayramlar bulunmaktadır². Ancak Hıristiyanlıktaki bu bayramlar, örneğin Yahudilikteki gibi doğrudan Kutsal Kitaba dayanmamaktadır³. Bunun yerine bu bayramlar, bizzat Hıristiyanlar tarafından tarihî süreç içerisinde kademeli olarak ortaya konmuştur. Bu çerçevede, İsa'dan kısa bir süre sonra onun hayatındaki önemli olayları anmaya yönelik bazı kutlamalar ortaya çıkmaya başlamıştır⁴. Önceleri sadece, İsa'nın hayatındaki çok önemli bir - iki olayı anmaya yönelik olarak başlatılan bu kutlamalar, sonraki yüzyıllarda gittikçe artarak İsa'nın hayatındaki hemen hemen her önemli olayı kapsar hâle gelmiştir. Böylece günümüz Hıristiyan Kilisesinde İsa'yla ilgili olarak kutlanan bayramların tamamını, zaman içerisinde kademeli olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede İsa'nın doğumu, çarmıhta ölümü, dirilişi ve göğe yükselişi gibi olaylar Hıristiyanların hayatında gittikçe önem kazanarak her yıl düzenli biçimde kutlanmaya başlanmıştır⁵. Tarihî süreç içerisinde gittikçe artan bu kutlamalar, özellikle

-
- 1 Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998, 61.
  - 2 Gündüz, 61; Xavier Jacob, *Hıristiyan Kiliseleri ve İbadet Merasimleri*, İstanbul 1994, 20; ayrıca bkz. P. Luigi Iannitto, *Tanrı Tektir Hepimiz Kardeşiz*, İstanbul 1983, 77.
  - 3 Yahudilikte Fısh gibi önemli kutlama günleri ile Kefaret Günü gibi nedametsel uygulamaları icra etme emri doğrudan Tanrı tarafından verilmiştir (Bkz. Çıkış, XXXIV: 18 - 24).
  - 4 Andrew Hughes, *Medieval Manuscripts for Mass and Office: A Guide to Their Organization and Terminology*, Toronto 1995, 6.
  - 5 Tarihî süreç içerisinde tamamlanan bu bayram ve kutlamaların kendine mahsus özel ayin ve ritüelleri bulunmaktadır (Hughes, 3; Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihinin Giriş*, İstanbul 1999, 202). Bunlardan Noel gibi zamanı sabit olan ve her yıl aynı tarihe denk gelen bayramlar, bu özellikleri nedeniyle hemen her yıl haftanın değişik bir gününe rastlamakta ve bazen rastladığı günün kendisine mahsus bir başka kutlamasıyla çakışmaktadır. Bu nedenle Kilise içerisinde belirli tarihlere denk gelen kutlamaları haftanın günlerine göre düzenleyen kapsamlı bir liste bulunmakta ve bu liste, işin içine tarihi sabit olmayan anma ve kutlama günleri girince daha da çeşitlenerek karmaşık hâle gelmektedir. Örneğin bu bağlamda tarihi sabit olmayan İsa'nın diriliş bayramı, yani Paskalya Pazarı otuz beş farklı tarihten birine denk gelebilmektedir (Hughes, 3). Yine aynı şekilde belli günlerde kutlanan azizlerin bayramlarından herhangi birisi Kilisenin en önemli günü olan Pazara denk gelirse genellikle bu aziz bayramının kendisine mahsus ritüeli terk edilmekte ve bunun yerine sadece Pazar ayini yapılmaktadır. Şayet bu bayram önemli bir azize ait ise o zaman da Pazarın dışındaki bir güne kaydırılarak kutlanmaktadır (Jacob, 32).

IV. yüzyıldan itibaren çeşitlenmeye başlamış ve VI. - VII. yüzyıllarda büyük oranda tamamlanmıştır. Bu durum, Hıristiyanlıktaki bayramların tamamının Tanrısal bir buyruğa veya kutsal bir metne dayanmak yerine, tarihî süreç içerisinde Hıristiyan Kilisesi tarafından icat edilmiş olduğunu açık bir şekilde göstermektedir⁶.

Tarihî süreç içerisinde ortaya konan bu bayramların temelinde İsa'yla ilgili olayların kutlanması veya anılması bulunmaktadır. Kilise, mensuplarının İsa'yla ilgili bu olayları kendi hayatlarında yaşayarak Hıristiyanlığı daha iyi anlayacaklarına ve yaşayacaklarına inanmaktadır. Bu anlayış Kilisenin Hıristiyanlığı Kutsal Kitaptan çok, İsa'nın hayatıyla ilgili olayları, yıllık devreler içerisinde yeniden yaşayarak öğretmeyi benimsediğini göstermektedir. Bu nedenle de yapılan kutlamalar, geçmiş olayların soğuk bir tekrarı olarak değil, İsa'nın hayatının yeniden yaşanması olarak görülmektedir⁷. Her Hıristiyanın, İsa'nın hayatını bu şekilde yaşamak suretiyle kendi kurtuluşunu elde edeceğine inanılmaktadır. Bu nedenle insanların, Kilisenin tarihî süreç içerisinde kademeli olarak teşkil ettiği bu kutlamalara katılarak uhrevî kurtuluşlarını elde etmeye çalışmaları gerektiği belirtilmektedir⁸.

İsa'yla ilgili bu bayramların kutlanmaya başlanmasından bir süre sonra, Meryem ve çeşitli Hıristiyan azizleriyle ilgili bayramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Önceleri oldukça az olan bu tür kutlamaların sayısı zamanla gittikçe çoğalmış ve bu artış günümüze kadar artarak devam etmiştir⁹. Tarihî süreç içerisinde ortaya çıkan bu bayramların çok az bir kısmı Hıristiyan toplumunun ilk dönemlerine kadar uzanmakta, diğerlerinin ise daha sonraki yüzyıllarda, hatta yakın dönemlerde ortaya çıktığı belirtilmektedir¹⁰. Hıristiyan Kilisesi bu bayramları kutlayarak Hıristiyan toplumunun, İsa'ya takip eden bu seçkin insanları kendilerine örnek şahsiyetler olarak almalarını sağlamaya çalışmaktadır¹¹.

6 John F. Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, Revised by John C. O'Leary, New York 1951, 187.

7 Sullivan, 183.

8 Reginald H. Fuller, *Lent with the Liturgy*, London 1968, 12; ayrıca bkz. Alan W. Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, U.S.A. 1968, 86.

9 Sullivan, 184; Hughes, 8.

10 Sullivan, 188.

11 Sullivan, 184.

1. İsa'yla İlgili Bayramlar

Hıristiyan Kilisesinin dinî yıl anlayışı içerisinde İsa'yla ilgili kutlanan bu bayramların ilki Noel ve Noel'e hazırlık mahiyetindeki Advent dönemidir. Advent, Latince "varma, gelme, geliş" anlamlarına gelen "adventus"tan gelmektedir¹². Terim olarak ise Adventin iki anlamı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, İsa'nın yaklaşan doğum gününü bekleyiş, onun doğumuna hazırlanma; ikincisi ise İsa'nın kurtarıcı ve yargılayıcı olarak büyük bir kudretle âhir zamanda tekrar gelişini ifade etmektedir¹³. İsa'nın doğumuna mânen hazırlanmak için teşkil edilen Advent dönemi, Noel tarihinden önceki dördüncü Pazar gününde başlamaktadır¹⁴. Bu dönem aynı zamanda Kilise takviminin de başlangıcını oluşturmaktadır¹⁵. Advent dönemi Noel'e kadar uzanmakta ve daima dört Pazardan oluşan bir süreyi ihtiva etmektedir¹⁶. Başlangıç günü tam sabit olmayan bu devrenin ilk günü, yani Advent Pazarı, 27 Kasım ile 3 Aralık arasındaki yedi günlük tarihten birine rastlamaktadır¹⁷.

Tarihi süreç içerisinde ortaya çıkış dönemi oldukça belirsiz olan Advent kutlamaları, Kilisenin ilk yüzyıllarında bilinmemekteydi¹⁸. Advent'in icadından sonraki ilk yüzyıllarda ise, nerdeyse bu dönemde de Paskalya öncesindeki Lent¹⁹ dönemi kadar katı kurallar uygulanmakta ve kefaretle ilgili oruç tutulmaktaydı. Daha sonraları bu katı kefaretle ilgili uygulamaları gevşetilmiş

12 Sullivan, 199; E. Osborne- M. Carew- C. E. Mallandaine- F. E. Reade- E. M. Green, Church, Fasts and Festivals, London 1905, 9.

13 Sullivan, 201-203; Watts, 89; Osborne vd., 11.

14 Jacob, 20; Hughes, 4; Watts, 87; Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Isparta 1999, 296.

15 Sullivan, 199; Watts, 88 - 89; The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church (C.O.D.C.C.), London-1985, 562; Dictionary of Religions. Edited by John R. Hinnells, G. Britain 1984, 191; Hughes, 6; ayrıca bkz. Bernard Hamilton, Religion in the Medieval West, G. Britain 1993, 52.

16 Jacob, 20; Hughes, 4; Sullivan, 199; ayrıca bkz. Hamilton, 52.

17 Hughes, 4; G. G. Willis, A History of Early Roman Liturgy, to the Death of Pope Gregory the Great, London 1994, 94; Sullivan, 199.

18 Sullivan, 199 - 200; ayrıca bkz. Willis, 93.

19 Lent; Anglo Sakson dilinde "bahar" anlamına gelen lencten kelimesinden gelmektedir. (Sullivan, 209; Osborne vd, 44). Terim olarak Lent; Kilisenin insanları günahahtan kurtulmak için özel bir faaliyet ve çaba göstermeye çağırdığı Paskalya öncesindeki kırk günlük kefaretle ilgili dönemini ifade etmektedir (Fuller, 25; Roger Greenacre, The Sacrament of Easter, London 1965, 13).

ve son düzenlemelerle Advent dönemi içindeki Ember²⁰ günleri ile Noel arifesi tutulan oruç haricindeki diğer günlerde oruç tutma geleneği terk edilmiştir. Bununla birlikte, yine de bu dönemde Hıristiyan Kilisesi, mensuplarını, İsa'nın gelişine mânen hazır olmaları için günahlardan pişmanlık duyarak arınmaya teşvik etmektedir²¹. Kiliselerde yapılan ayinlerde de, günahlar konusundaki pişmanlığın bir sembolü olarak bu dönemin üçüncü Pazarı hariç²², sunağın üzerine çiçek konulmamakta ve rahipler mass²³ ayini esnasında, kefareti simgeleyen mor kıyafetler giymektedir. Aynı nedamet anlayışıyla bu dönemde Kilisede evlilik törenlerine de izin verilmemektedir. Yine bu çerçevede ruhbanlar, bu dönemin günlük ibadetlerinde neşe ve şükran ifadesi olan "Te Deum" (Baba Tanrı ve Oğul İsa için Latince okunan bir ilahi) ilahisini; mass ayinlerinde ise İsa'nın doğduğu dönemde, meleklerin Beytlehem'de söylediği ilahi olan "Gloria in Excelsis"i okuma-

20 Ember kelimesinin, Anglo - Sakson "ymbren" veya Latincedeki "Quartermper" kelimesinden kaynaklandığı ve bu kelimenin çeşitli Batı dillerindeki telaffuzuyla, zamanla Ember'e dönüştüğü sanılmaktadır (Sullivan, 198). Ember günleri ifadesiyle, yılın yaklaşık üçer ay eşit aralıklarla, dört ayrı döneminde tutulan oruç günleri kastedilmektedir. Bu oruçlar; Advent devresine denk gelen 13 Aralık'ı, Pentekost gününü, 14 Eylül tarihini ve Lent döneminin ilk Pazar gününü takip eden Çarşamba Cuma ve Cumartesi günlerinde tutulmaktadır. Yaklaşık olarak yılın eşit aralıklarla üçer aylık devrelere denk geldiği için bu dönemlere, Latince "Quatuor Tempora" (dörtte bir dönemler) da denilmektedir (Sullivan, 198; Hughes, 12 - 13). Aslında Ember günleri geleneği, pagan Romalıların yılın değişik zamanlarında, çeşitli ürünler için yaptıkları hasat kutlamalarından Hıristiyanlığa geçmiştir. Bu uygulamalar eski Pagan Roma'da yılın birinci, dördüncü, yedinci ve onuncu aylarında olmak üzere dört ayrı zamanda icra edilmekteydi. Bunlardan, eski Roma'nın kullandığı takvime göre ilk ay olan Mart'ta kutlanan, en son ortaya çıkmıştır. Diğer kutlamalar ise Haziran ayında hububat, Eylül'de şarap, Aralık'ta ise zeytinyağı hasadıyla ilgili olarak yapılmaktaydı. Hıristiyanlık İsa'nın doğum günü kutlamalarında olduğu gibi paganlara ait bu hasat kutlamalarını da alarak kendisine mal etmiş ve bu günleri oruç günleri hâline getirmiştir (Willis, 80).

21 Sullivan, 199, 201; Osborne vd., 11.

22 Adventle başlayan bu nedamet devresinde nedamet anlayışının yansımadağı tek gün, Advent devresinin üçüncü Pazarıdır. İsa'nın gelişine dair bir ümit ışığının belirlediğini ifade etmek için salt bugüne mahsus olmak üzere sunağın üzerine çiçekler konmakta ve mass ayinin başında sevinç ifade eden ilahiler okunmaktadır. Sevinç ifade eden bu ilahi, "Gaudeta in Domino..." (Rabbe sevinin...) ifadeleriyle başladığı için, Advent döneminin bu Pazarına "Gaudeta Sunday" denmektedir (Sullivan, 201 - 202).

23 Mass kelimesinin rahibin cemaati son kez selamlama ifadesi olan "ite misse est" şeklindeki Latince ifadeden kaynaklandığı sanılmaktadır. "Gidin, gönderilmiştir." anlamına gelen bu ifade komünyon ayininin, yani ekmek şarap ayininin tamamlandığını ifade etmektedir (Watts, 145. sf.'nin dipnotu).

maktadırlar. Bunların yerine, İsa'nın gelişine yönelik ümit ile onun doğum zamanı öncesindeki kefarete döneminde olmanın üzüntüsünü yansıtan çeşitli metinler ve dualar kullanılmaktadır. Bu bağlamda İsa'ya olan özlemi yansıtan pek çok duaya yer verilmekte ve İsa'nın kavminin günahlarını üstlenerek ıstırap çekeceğine, öleceğine ve tekrar dirileceğine delâlet ettiğine inanılan Eski Ahit'in İşaya kitabındaki bazı bölümler okunmaktadır²⁴. Advent için yapılan törenlerde törenlerinde ise bebek İsa'nın gelişinden önce, İsrail halkının müstakbel Mesih'i nasıl büyük bir iştiyakla beklediğini ifade eden metinler kullanılmaktadır. Bu çerçevede kullanılan liturjide "Esir İsrail", "karanlıkta yürüyen halk" temaları ile İsa'nın gelişinden önceki dönemde, İsrail halkının gelecek olan Kurtarıcıya olan ümit ve beklentisi vurgulanmaktadır²⁵. Yine bu bağlamda günün anlam ve önemine uygun Yeni Ahit pasajları okunmakta ve Kurtarıcı Mesih İsa'ya övgüler yapılmaktadır. Cemaate ise, bu gelen Kurtarıcıyı candan kabul etmeleri telkin edilmektedir. Özellikle Advent döneminin son haftasında, İlahî hikmetin dünyayı aydınlatmasını dileyen ve insanlara ve gelecek olan Kurtarıcının ışığından faydalanmayı telkin eden çeşitli dualar okunmaktadır²⁶. Advent dönemindeki liturjide sadece İsa'ya değil, İsa'nın öncüsü ve müjdecisi olması sebebiyle Yahya Peygambere ve İsa'nın dünyaya gelişindeki rolünden dolayı da Meryem'e sürekli vurgu yapılmaktadır²⁷.

Advent dönemini, İsa'nın doğumunun kutlanması olan Noel takip etmektedir²⁸. Hıristiyanlığın ilk birkaç yüzyılında Noel kutlaması yoktu²⁹. IV. yüzyılda, Batıda Noel bayramı oluşturulmuş ve bu bayram, her yıl 25 Aralık tarihinde kutlanmaya başlanmıştır³⁰. Doğu Kiliselerinde ise, İsa'nın doğumunu bir bayram olarak kutlama anlayışı V. yüzyıldan itibaren teşekkül etmiş ve bu Kiliseler, İsa'nın doğumunu farklı tarihlerde kutlamıştır. Bu

24 Sullivan, 199 - 202.

25 Watts, 95 - 96.

26 Sullivan, 202.

27 Bkz. Watts, 98 - 101.

28 Hamilton, 52.

29 Sullivan, 185, 200, 204; Willis, 80; ayrıca bkz. Paul F. Bradshaw, *The Search for the Origins of Christian Worship*, New York 1992, 203.

30 Sullivan, 185; ayrıca bkz. *The Early Church, An Abridgement of History of the Church*, Edited by Hubert Jedin, English Translation Edited by John Dolan, Abridged by D. Larrimore Holland, New York 1993, 1 / 299.

bağlamda Athos manastırlarının keşişleri ile Kudüs'teki Grek cemaati hariç Yunan Kilisesi Batıyla aynı tarihte, Rus Kilisesi 7 Ocak'ta, Ermeni kilisesi ise 6 Ocak'ta bu bayramı kutlamaktadır³¹. Ancak yine de bu kutlamalar; Doğu'da daha çok önemsenen Epifani bayramının gölgesinde kalmaktadır³².

Eskiden Noel kutlamalarına büyük önem verilmekte ve her Hıristiyan'ın bu uygulamalara katılması gerekli görülmekteydi. Bu amaçla Ortaçağ'da oldukça ayrıntılı törenler icra edilmekteydi. Bu çerçevede, İsa'nın doğum gününden önceki gün oruç tutulmakta, İsa'nın doğum anı olarak kabul edilen gece yarısı çeşitli dua ve ilâhilerle beklenmekteydi³³. Bu bekleyişin sonunda ise, tam gece yarısında mass ayini ve komünyon gerçekleştirilmekteydi³⁴. İsa'nın doğum kutlamalarının başladığı ilk zamanlarda yapılan bu törenler tek mass ayini ile tamamlanırdı. Bir süre sonra bu ayinlerin sayısı üçe çıkarılmıştır³⁵.

Günümüzde ise Noel kutlamaları eski öneminden çok şey kaybetmiştir. Artık birçok Hıristiyan İsa'nın doğum günü öncesinde oruç tutmamakta ve onun doğum anını beklemeye yönelik gece ayinine katılmamaktadır. Bu bağlamda Katolik Kilisesi de eskinin katı uygulamalarında değişiklikler yapmış ve örneğin İsa'nın doğum gününden önce tutulan oruç uygulamasını kaldırmıştır. Bu orucun yerine ise Noel arifesinde riayet edilen kısa süreli bir perhiz konmuştur. Dolayısıyla, günümüzde İsa'nın doğumunu kutlamak amacıyla yapılan uygulamaların çoğu, sadece birer gelenek şeklinde devam etmektedir. Bu gelenekler çerçevesinde Noel gününde güzel kıyafetler giyilmekte, pahalı dekorasyonlar kullanılmakta, sunaklar binlerce ışıkla ışıklandırılmaktadır³⁶. Özellikle Katolikler, kiliselerinin içini İsa'nın doğum mekânını tasvir eden figürlerle süslemektedir³⁷. Bütün bu gelenekler yanında İsa'nın doğum günü, eskiden olduğu gibi bugün de üç mass

31 Bkz. Timothy Ware, *The Orthodox Church*, G. Britain 1983, 309; *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Ed. by F. L. Cross, second edition by F. L. Cross and E. A. Livingstone, G. Britain 1985, 280-281.

32 Bkz. Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1993, 266.

33 Sullivan, 205.

34 Bkz. Jacob, 21; Michael Mildenerger - Hans Vöcking, *İslâm ve Hıristiyan Bayram Günleri*, Frankfurt am Main 1984, 36.

35 Sullivan, 206; Willis, 81.

36 Sullivan, 205 - 206; ayrıca bkz. Mildenerger - Vöcking, 36.

37 Sullivan, 207; Jacob, 21; ayrıca bkz. Sarıçioğlu, 296.

ayiniyle kutlanmaktadır. Bu ayinlerin ilki gece yarısında; ikincisi şafak vaktinde; üçüncüsü ise gündüz yapılmaktadır³⁸.

İsa'nın doğum devresi içerisinde, doğum gününden sonra yapılan ilk uygulama, "Kutsal Masumları anma" törenidir. Matta İnciline göre bu anma töreni, müneccimlerden, Yahudilerin müstakbel kralı olacak Mesih'in, yani İsa'nın Beytlehem'de doğduğunu duyan Kral Hirodes'in, Mesih olabilecekleri ihtimaliyle iki yaşın altındaki bütün erkek çocukları öldürmesinin anısına yapılmaktadır. Matta'ya göre bu olay Doğulu müneccimlerin, bebek İsa'yı görmelerinden ve onun yerini Kral Hirodes'e bildirmeyerek gizlice oradan ayrılmalarından sonra meydana gelmiştir³⁹. Dolayısıyla bu törenin, İsa'nın Doğulu müneccimler tarafından görülmesi anısına kutlanan Epifani bayramından, yani 6 Ocak'tan sonra olması gerekmektedir. Oysa Kilise bu bayramı, 28 Aralık'ta, dolayısıyla da Epifani Bayramından önceki bir tarihte, kutlamaktadır⁴⁰.

İsa'nın doğum kutlamaları halkası içerisinde yer alan bir başka bayram ise 1 Ocak tarihinde kutlanan "İsa'nın Sünneti Bayramı"dır. Yahudi dinî geleneğine göre erkek çocuklar, doğumdan sonraki sekizinci günde sünnet ettirildiği için, İsa'nın da aynı şekilde doğumundan sonraki sekizinci güne denk gelen 1 Ocak tarihinde sünnet ettirildiği belirtilmektedir⁴¹. Yeni yılın ilk gününe denk gelmesi sebebiyle Kilise, İsa'nın sünneti kutlamalarına özel bir önem vermiş ve bu bayram vesilesiyle halkı eski pagan uygulamalarından uzak tutmaya çalışmıştır. 1 Ocak'ı takip eden ilk Pazar günü ise, "İsa'nın Kutsal Adı Bayramı" kutlanmaktadır. Şayet bu Pazar, ayın 6 veya 7'si gibi geç bir tarihe denk gelirse, bu tarih, Epifani kutlamalarıyla çakıştığı için, bu bayram Pazardan önceye, İsa'nın sünneti kutlamalarından hemen sonraki güne, yani 2 Ocak tarihine alınmaktadır. Bu bayram önce Fransisken keşişleri arasında ortaya çıkmış ve bir süre sonra, 1721 yılında Papa XIII. Innocent tarafından bütün Hıristiyanların bayramı hâline getirilmiştir⁴².

İsa'nın doğum devresi içerisinde yapılan kutlamalardan biri de Epifani Bayramıdır. Grekçe bir kelime olan Epifani, "görünüş, zuhur" anlamlarına

38 Watts, 126.

39 Bkz. Matta, II: 1 - 16.

40 A New Catechism Catholic Faiths for Adults, London 1978, 87; Jacob, 30.

41 Bkz. Luka, II: 21. ayrıca bkz. Sullivan, 189; A New Catechism, 87; Watts, 125.

42 Sullivan, 189.

gelmekte ve Kiliseler arasındaki farklı algılama biçimlerine rağmen genel mânâda, kurtarıcı İsa'nın ortaya çıkışını, görünmesini ifade etmektedir⁴³. İlk yüzyıllarda, İsa'nın doğum gününden daha fazla önem verilen⁴⁴ Epifani Bayramı, Noel kutlamalarından on iki gün sonra, yani 6 Ocak'ta kutlanmaktadır⁴⁵. Bu bayram III. yüzyılda, önce Doğu Kiliselerinde İsa'nın vaf-tiz oluşunu kutlamak amacıyla başlatılmış, ardından da IV. yüzyılda Batı Kilisesi'ne geçmiştir⁴⁶. Doğu Kiliselerinde bu bayram, İsa'nın vaftiz olarak ortaya çıkışı ve Kana'daki bir düğünde suyu şaraba dönüştürerek ilk mucizesini göstermesi anısına icra edilmektedir⁴⁷. Batıda işe Doğulu üç bilge kişinin, bebek İsa'yı ziyaret etmesini anmak amacıyla kutlanmaktadır⁴⁸. İsa'nın sünneti kutlamaları gibi bu bayramın da eskiden Mısır'da aynı tarihte kutlanmakta olan bir putperest bayramını ortadan kaldırmak için icat edildiği iddia edilmektedir. Rivayete göre Mısırlılar, Hıristiyanlıktan önce, İlah Aion'un bir bakireden doğumunu bu tarihte kutlar ve bu kutlamanın yapıldığı 6 Ocak tarihini takip eden gece, Nil nehrinden şifa verdiği inanan bir suyu alarak bunun şaraba dönüşmesini beklerdi⁴⁹. Günümüzde yapılan Epifani kutlamalarında, genellikle kurtarıcının bir ışık olarak ortaya çıktığını dile getiren, Eski Ahit'in İşaya kitabının 60. babındaki ilk altı cümle okunmaktadır⁵⁰.

İsa'nın doğum döneminde yapılan kutlamalardan biri de 2 Şubat'ta kutlanan, "Işık" veya "Nur Bayramı"dır. İngilizce Candlemass olarak adlandırılan bu bayram, İsa'nın doğumundan kırk gün sonra Meryem'in arınması ve bebek İsa'yı Yahudi Mabedine getirerek Tanrı'ya sunması anısına icra edilmektedir⁵¹. Yahudi dini yasası, erkek çocuğun doğumundan sonraki kırkuncu günü, annenin temizlenip arınma zamanı olarak kabul etmiştir⁵². Luka

43 Bkz. C.O.D.C.C., 175; ayrıca bkz. Owen Chadwick, A History of Christianity, London 1995, 24; The Early Church, I / 300; K. Bihlmeyer - H. Tuchle, I. ve IV. Yüzyıllarda Hıristiyanlık, Çev. Antun Göral, İstanbul 1972, 94.

44 A New Catechism, 87; Sullivan, 189.

45 Watts, 126; ayrıca bkz. Sullivan, 189; Jacob, 22.

46 Bkz. C.O.D.C.C., 175; ayrıca bkz. Chadwick, 24; The Early Church, I / 299.

47 Watts, 126; A New Catechism, 87; Jacob, 22.

48 Chadwick, 24; A New Catechism, 87; ayrıca bkz. The Early Church, I / 300.

49 Bihlmeyer - Tuchle, 94.

50 A New Catechism, 87.

51 Sullivan, 185; A New Catechism, 83.

52 Bkz. Levililer, XII: 1- 7.

İncili, Meryem'in de buna uygun şekilde arındığını ve ilk çocuğu olduğu için İsa'yı Kudüs'teki Mabede getirerek Tanrıya sunduğunu belirtmektedir⁵³. Kilise de, bu bilgiden hareketle, İsa'nın doğum tarihi olarak kabul edilen 25 Aralık'tan sonraki kırkıncı güne denk gelen 2 Şubat tarihini Meryem'in arınma bayramı olarak kutlamaya başlamıştır⁵⁴. Bütün bir yıl boyunca kilisede yapılacak ayinlerde kullanılacak olan kandiller de bugün kutsandığı için bu bayram aynı zamanda, "Candlemass" olarak adlandırılmaktadır⁵⁵. Bu bayramda (akşam saat dokuz civarında yapılan) compeline ibadetinde Nunc Dimittis⁵⁶ ilahisi okunur; bu esnada rahipler ve halk sunakta bulunan kutsanmış kandillerden alarak kilisede törenle dolaşır ve ilahi okur. Bu törenin ardından gerçekleştirilen mass (evharistiya) ayinine ise herkes elindeki kandlele katılır⁵⁷. Bu uygulamanın, bebek İsa'nın Mabette Tanrı'ya sunulması esnasında Mabede gelen İsrail'in yaşlı bilgisi Şimeon'un, İsa'yı "milletleri aydınlatacak olan ışık"⁵⁸ olarak tanımlamasından esinlenerek icra edildiği belirtilmektedir⁵⁹.

İsa'nın doğumu devresinde yapılan kutlamalardan sonra onun öldükten sonra dirilişi anısına yapılan Paskalya dönemi kutlamaları başlamaktadır. Paskalya devresi içerisinde yer alan bayramlar, ayın hareketlerine göre belirlendiği için bu bayramların başlangıç tarihleri her yıl değişmekte ve yeniden belirlenmektedir⁶⁰. Bu dönem içerisinde yer alan bayramlar Paskal-

53 Bkz. Luka, II: 22 - 23.

54 Sullivan, 189; Jacob, 30; A New Catechism, 88; ayrıca bkz. Watts, 127.

55 Watts, 127; ayrıca bkz. Sullivan, 189; Jacob, 30; A New Catechism, 88.

56 Bebek İsa'nın, annesi Meryem tarafından Mabede getirilmesi esnasında onu gören ve onun beklenen kurtarıcı olduğunu anlayan İsrail'in yaşlı bilgisi Şimeon'un Tanrı'ya şükür amacıyla okuduğu ilahi. Luka II: 29 - 32'de geçen sözlerin Latince çevirisi, "nunc dimittis" kelimeleriyle başladığı için, bu adla meşhur olmuştur (E. Royston Pike, Encyclopedia of Religion and Religions, London 1951, 280).

57 Watts, 127 - 128.

58 Bkz. Luka, II: 31.

59 Watts, 127. (İncil'e göre İsa annesi ve babalığı Yusuf tarafından Mabede getirilerek Yahudi yasası gereği Tanrı'ya sunulduğu zaman, Kudüs'te yaşayan ve üzerinde Kutsal Ruh bulunan Şimeon adındaki yaşlı adam Kutsal Ruh'un yönlendirmesiyle Mabede gelmiş ve İsrail kavminin beklediği kurtarıcı olan İsa'yı kucağına alarak Allah'a hamt etmiş ve onun beklenen İsrail kurtarıcısı ve milletleri aydınlatacak olan ışık olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Luka, II: 23 - 35).

60 Watts, 126.

yaya hazırlık devresi olan Lent dönemi ile Paskalya gününden sonra gelen elli günlük Paskalya devresi içerisinde kutlanmaktadır.

Lent; Kilisenin, insanları günahattan kurtulmak için özel bir faaliyet ve çaba-göstermeye çağırdığı Paskalya öncesindeki kefarete dönemini ifade etmektedir⁶¹. Bu dönem, baharda tabiatın kendisini yenilediği gibi, insanın da kendi hayatını daha güzel olana dönüştürme ve mânen yenilenme çabasını sarf etmesi gereken kırk günlük bir oruç⁶² ve mânevî arınma zamanı olarak kabul edilmiştir⁶³. Önceleri Hıristiyan adaylarını vaftize hazırlamak için teşkil edilmiş olan⁶⁴ bu dönemin ana gayesi, insanın günahlardan arınarak Paskalyaya mânen hazırlanmasını sağlamaktır⁶⁵. Bir pişmanlık ve nedamet devresi olan Lent döneminde, rahiplerin kıyafetleri, üzüntüyü sembolize etmek amacıyla bu dönemin üç hafta öncesinden başlayarak, pişmanlığın sembolü olan mor kıyafetlerle değiştirilir. Yine bu dönemde yapılan ayinlerde, Tanrı'ya yönelik bir övgü ilahisi olan "Gloria in Excelsis" ile coşkunun ifadesi olarak ibadet esnasında tekrarlanan "alleluya"lar (Rabb'e hamt edin ifadesi), üzüntü ve pişmanlığın âlâmeti olarak tekrarlanmaz⁶⁶.

Lent dönemi, "Kül Çarşambası" olarak adlandırılan Ash Wednesday ile başlamakta ve Paskalyadan önceki günün akşamında sona ermektedir. Kül Çarşambası ismi, bugün kilisede insanların alınlarına kutsanmış kül ile haç işareti yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun için evharistiya ayininin önce, bir önceki yılın Palmiye Pazarından kalmış olan palmiye dallarının ve yapraklarının yakılmasından elde edilmiş olan kül, sunakta kutsal su ve haç işaretiyle özenle kutsanmaktadır. Bunun ardından, ayine katılanlar tek tek sunağa gelmekte ve rahip "hatırla ey insan sen topraktansın ve top-

61 Fuller, 25; Greenacre, 13.

62 Bu orucun süresi İsa'nın vaftiz olduktan sonra çöle çekilerek kırk gün oruç tutmasından dolayı kırk gün olarak belirlenmiştir.(Osborne vd, 40, 50; Greenacre, 9; ayrıca bkz. I. H. Dalmais, Introduction to the Liturgy, Translated by Roger Capel, London 1961, 129; Jacobi, 24). Ancak bu kırk günlük süre konusunda, Kiliseler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Bu ihtilafın sebebi ise, Lent dönemi içerisinde yer alan ve oruç ya da kefarete günü olarak kabul edilmeyen Pazar günlerinin de bu sürenin hesaplanmasında kullanılıp kullanılmayacağı hususudur. Dolayısıyla da Lent dönemi içerisinde yer alan günlerin sayısı konusunda Doğu ile Batı Kiliseleri arasında farklar bulunmaktadır (Fuller, 18).

63 A New Catechism, 159; Greenacre, 13 - 14.

64 Watts, 138 - 139.

65 Fuller, 22; A New Catechism, 60.

66 Watts, 139; Sullivan, 210.

rağa döneceksin” diyerek bunların alınlarına bu kutsanmış kül ile haç işareti yapmaktadır. Bu esnada koro da insanların pişmanlığını dile getiren ve Tanrının affını dileyen bir ilahiyi okumaktadır⁶⁷.

Lent döneminin son haftası, "Kutsal Hafta" olarak adlandırılmakta ve bu hafta içerisinde İsa'yla ilgili çeşitli anma ve kutlama törenleri gerçekleştirilmektedir. İlk olarak IV. yüzyılda Kudüs'te başlatılan Kutsal Hafta uygulaması, İsa'nın hayatının son haftasındaki olayları detaylı bir şekilde kutlama arzusundan doğmuştur⁶⁸. İsa'nın hayatındaki ıstırap ve acıları anmaya yönelik olan bu devrede litürjinin de bu ıstıraplar üzerinde yoğunlaştığını göstermek için bu dönemden bir hafta önce, İstırap Haftası Pazarından başlayarak Paskalya arifesi olan Kutsal Cumartesi ayinlerinin sona ermesine kadar Kilisedeki imajların üstü İsa'nın çarmıha gerilmesinden duyulan üzüntüyü sembolize etmek amacıyla mor örtülerle örtülmektedir⁶⁹. Kutsal Hafta ile başlayan kilise törenleri, bütün hafta boyunca sürmekte ve bu suretle İsa'nın çektiği acılar her yıl yeniden toplumun hafızasında tazelenmektedir⁷⁰.

İsa'yla ilgili bu törenler onun, Palm Sunday (Palmiye Pazarı) günü Kudüs'e büyük bir törenle girişinin anılmasıyla başlamaktadır. Bugün rahip ve maiyetindeki din adamları mabede girerken kilise korosu "Davud'un oğluna hosanna; Rabbin adıyla gelen mukaddes olsun. Ey İsrail kralı: yücedekine hosanna" şeklindeki ilahiyi okur. Rahip ve yanındakiler, massın bilinen alışılmış kısmını tekrarladıktan sonra sunağı bu özel ayin için hazırlar. Ardından preface (evharistiya ayininin ana kısmını başlatan sözler) ve sanctus'un (İşaya Kitabının 6. bap, 3. cümlesinde geçen ve meleklerce, Tanrı'nın kutsallığını dile getirmek için söylenen bir ilahi) "kutsal" anlamına gelen ilk sözü üç kez tekrarlanır⁷¹. İsa'nın Kudüs'e bu gelişinde halk, onu palmiye dallarını coşkuyla sallayarak karşıladığı için, bugün yapılan ayinlerde de palmiye ve zeytin dalları kullanılır. Bu amaçla kullanılacak olan palmiye ve zeytin ağacı dalları evharistiya ayini öncesinde buhur ve kutsal su ile kutsanır⁷². Rahip bu-kutsamayı yaparken, sadece İsa'nın Kudüs'e girişin-

67 Watts, 140.

68 Bradshaw, 200.

69 Sullivan, 211.

70 Watts, 143.

71 Watts, 142 - 143; ayrıca bkz. Jacob, 24.

72 Watts, 143 - 144; A New Catechism, 162; Jacob, 25.

deki karşılama esnasında kullanılan palmiye dallarını değil, aynı zamanda Nuh Tufanı'nın sonunda güvercinin, tufanın bittiğinin ve Tanrı ile insan arasında yeni bir barışın tesis edildiğinin sembolü olarak Nuh'a getirdiği zeytin dalını da kutsadığını ifade eder. Kutsanan bu dallar cemaate dağıtılır ve bir tören alayı oluşturulur. Ayini yöneten rahipler ile koro mensuplarının da içinde bulunduğu bu tören alayı, sunağın tam karşısında yer alan batı kapısından çıkarak kilisenin kapısı önünde toplanır. Ve çeşitli ilahiler eşliğinde, İsa'nın Kudüs'e girişini temsil eder şekilde tekrar kiliseye girer. Bugün yapılan evharistiya ayininin İncil okunan kısmında ise rahipler ve koro, İsa'nın çarmıha gidiş sürecini anlatan İncil kısımlarını, çeşitli şahısların rollerini paylaşmak suretiyle temsil şeklinde karşılıklı okurlar. Bu temsil, bundan sonraki Salı, Çarşamba ve Kutsal Cuma günü de Markos, Luka ve Yuhanna İncillerine göre tekrarlanır⁷³. Maundy Thursday⁷⁴ olarak adlandırılan Perşembe günü ise İsa'nın çarmıh süreci öncesinde yapmış olduğu önemli bazı uygulamaların anıldığı ve tekrarlandığı bir günü oluşturmaktadır⁷⁵. "Kutsal" ya da "Büyük Perşembe" denilen bu Perşembe gününde İsa'nın on iki havarisisiyle yediği son akşam yemeği ve bu yemek esnasında tesis ettiği evharistiya sakramentini anmak için törenler icra edilmektedir⁷⁶.

Kutsal Perşembe günü yapılan ayinde, özellikle ayinin başında Lent döneminin geneline hakim olan keder ve matem yerine, bir neşe ve coşku bulunmaktadır. Bugün için rahipler keder ve matem alâmeti olan mor kıya-

73 Watts, 143 - 145.

74 Maundy kelimesinin, Latince "emir" anlamına gelen "mandatum" (Watts, 152; Sullivan, 213) veya "temizlemek" anlamına gelen "mundare" kelimesinden geldiği ifade edilmektedir (Sullivan, 213). Buna göre İsa bugün şakirtleriyle birlikte yediği son akşam yemeği esnasında, sevgi ve tevazunun alâmeti olarak, onların ayaklarını yıkamış (Bkz. Yuhanna, XIII: 4-17) ve "Madem ki ben Rab ve Muallim olduğum hâlde, ayaklarınızı yıkadım, siz de birbirinizin ayaklarını yıkamaya borçlusunuz" demiştir (Yuhanna, XIII: 14). Yemeğin sonunda onlara "size birbirinizi seviniz diye yeni bir emir veriyorum; sizi sevdiğim gibi siz de birbirinizi seviniz" demiştir (Yuhanna, XIII: 34). İsa'nın bu ayak yıkama eyleminden sonra söylemiş olduğu "mandatum" (size emir veriyorum) veya "mundare" ifadesi bu Perşembeye adını vermiştir (Watts, 152; Sullivan, 213). İsa'nın bu ifadeleri kilisede yapılan ayin esnasında tekrarlandığı için, bu emrin ilk kelimesi olan mandatum kelimesi İngilizce konuşulan ülkelerde bu Perşembeye isim olmuştur (Watts, 152).

75 Watts, 145.

76 Jacob, 25; ayrıca bkz. Watts, 145, 151.

fetler yerine, neşe ve sevincin alâmeti olan beyaz kıyafetlerini giyerler. Neşe ve sevincin sembolü olarak kabul edildikleri için Lent dönemi boyunca okunmayan “Gloria in Excelsis” (Yücelerde olan Tanrı’ya hamt olsun) ilahisi coşkuyla okunurken çanlar ve kilise orgu neşeyle çalınır⁷⁷. Sonra birden bire bu coşku sona erer; çanlar ve org susar; litürjinin bundan sonrası derin bir keder ve üzüntüyü temsil eder. Bugün gerçekleştirilen mass töreninde Cuma günü için kullanılacak ekmek şarap da hazırlanarak bu iş için tahsis edilmiş sunağa özenle götürülür ve burada muhafaza altına alınır. Akşam duası okunduktan sonra rahipler, kilisedeki sunakların üzerindeki keten ve ipek örtüleri toplayarak sunakları çıplak bırakır. Bu örtüleri toplama hareketi, çarmıha gerilmesinden önce, İsa’nın kıyafetlerinin üzerinden soyulmasını sembolize etmektedir. Bu esnada koro da “elbiselerimi aralarında paylaştılar ve kıyafetlerim üzerine kura attılar.” antifonunu⁷⁸ bir mezmurla birlikte okur. Bunların ardından rahip bir peşkir kuşanarak İsa’nın son akşam yemeğinde havarilerinin ayaklarını yıkamasını temsilen cemaatten bazılarının ayaklarını yıkar⁷⁹. Manastır kiliselerinde ise Perşembe gününü Cumaya bağlayan gece boyunca bu ayinin dışında başka bazı törenler de gerçekleştirilir⁸⁰.

Ertesi gün ise İsa’nın çarmıha gerildiği Kutsal Cuma günüdür. Bugün İsa’nın çarmıha gerilmesinden kaynaklanan üzüntü nedeniyle sunak çıplak, haçlar örtülü ve rahipler siyah kıyafetlidir⁸¹. Yapılacak olan ayinin öncesinde rahipler, sunağın önünde secdeye kapanır; ardından ayin başlar ve kutsal kitabın çeşitli bölümlerinden bugün için seçilmiş olan kısımlar okunur. Bu çerçevede önce Eski Ahitten bazı bölümler, ardından da Yuhanna İncilinin İsa’nın çektiği acıları tasvir eden kısımları okunur⁸². Bu okumaların ardından özellikle Katolik Kilisesinde sıra haça tapınma törenine gelir. Ayinde görevli olan diyakos, sunakta bulunan, üzeri örtülü büyük bir ağaç haçı alarak cemaat huzurunda yukarı kaldırır. “İşte dünyanın kurtuluşunun üzerine asıldığı haç” ifadesini üç defa tekrarlar ve bunu her söyleyi-

77 Watts, 145; Sullivan, 212.

78 Kilisedeki ayin esnasında, iki gruba ayrılan koronun bir ilahi veya benzeri bir dinî metni birbirini tamamlayacak veya cevaplayacak şekilde karşılıklı mukabele tarzında okumasına antifon denmektedir (Watts, 152).

79 Sullivan, 212; Watts, 152.

80 Watts, 152 - 153.

81 Sullivan, 213.

82 A New Catechism, 174; Sullivan, 213; Watts, 154.

şinin ardından, haçın kolları üzerindeki örtünün bir kısmını kaldırır. Bu ifadeyi üçüncü defa söyledikten sonra haçın üzerini tamamen açmış olur⁸³. Haçın örtüsünün bu şekilde açılmasından sonra rahipler, ayakkabılarını çıkararak saygıyla diz çökerek sunağın önüne konulan bu haçı öper. Rahiplerden sonra cemaat de aynı şekilde saygıyla haçı öper. Haça tapınma esnasında koro da, İsa'nın çarmıha gerildiği esnada çevresindekilere yönelik serzeniş ve sitemlerini sembolize etmek amacıyla Eski Ahitten derlenmiş bazı metinleri okur⁸⁴. Bugün yapılan mass ayini ise gerçek bir mass ayini olmanın ötesinde, sadece rahibin gerçekleştirdiği bir komünyon töreni konumundadır. Rahip, Kutsal Perşembe gününden, bu günkü komünyon için hazırlanıp muhafaza altına alınmış olan kutsal ekmek ve şarabı sadece kendisi alır. Ardından ayin sona erer ve herkes kutsal mekânı terk eder⁸⁵.

Son yıllarda Kutsal Cuma günü yapılan törenler daha çok, İsa'nın çarmıhta kaldığı süre üzerinde odaklanmakta ve "üç ıstırap saati" ile ilgili ayinler yapılmaktadır. Bu üç saatlik zaman boyunca İsa'nın çarmıhta kalışı ve çektiği acılar litürjik olarak anılmaktadır. Bu ayin, İsa'nın çarmıha gerilme anı olarak kabul edilen saatte, yani öğlen on ikide başlamakta ve onun üç saat sonra çarmıhta can verişine kadar devam etmektedir. Bu ayin esnasında çeşitli dualar ve ilahiler söylenmekte ve İsa'nın son saatlerde çektiği ıstırap üzerinde tefekkür edilmektedir⁸⁶.

İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonraki güne, "Kutsal Cumartesi" denir. Hıristiyan inancına göre, İsa'nın dirilişinden bir gün önceye denk gelen bu günün ayinleri, akşam saatlerinde yapılmaktadır. Yapılan bu ayinlerle İsa'nın dirilişini kutlamak amacıyla icra edilen Paskalya törenleri de başlamış olmaktadır⁸⁷. Kutsal Cumartesi günü yapılan ayinlerde, İsa'nın dirilişini sembolize eden yeni ateş, Paskalya kandili ve vaftiz kurnası kutsanmakta, karşılıklı ilahiler ve dualar okunarak mass ayini gerçekleştirilmektedir⁸⁸. Ertesi gün ise Hıristiyan Kilisesinin en önemli günü olan Paskalya bayramı kutlanmaktadır. Bu bayram, İsa'nın kendisini gönüllü olarak çarmıhta kur-

83 A New Catechism, 175; Watts, 156; Sullivan, 213.

84 Watts, 156; Sullivan, 213.

85 Sullivan, 214; Watts, 165 - 166.

86 Sullivan, 214.

87 Jacob, 27.

88 Sullivan, 214; Jacob, 27.

ban etmesinden sonra yeniden dirilişini ifade etmektedir. Hıristiyan anlayışına göre bu olay, sadece bir bedensel dirilişi değil, onun da ötesinde İsa'nın Rab olarak tekrar dünyaya gelişini ifade etmektedir⁸⁹. Bu konumu nedeniyle Paskalya, öncesinde hem de sonrasında İsa'yla ilgili pek çok kutlamanın yer aldığı önemli bir bayramı oluşturmaktadır⁹⁰.

Yine bu önemi nedeniyle, Paskalya gününün arkasından, sonu Pentekost'la⁹¹ biten elli günlük bir Paskalya devresi yer almaktadır⁹². Bu devrenin kırkinci gününde ise İsa'nın göğe yükselişi kutlanmaktadır⁹³. Yeni Ahit'e göre İsa, dirilişinden kırk gün sonra havarileriyle zeytinlik dağına gitmiş ve orada, onların gözü önünde göğe alınmıştır⁹⁴. Bu nedenle Hıristiyanlar, Paskalya döneminin kırkinci gününde, İsa'nın göğe alınışını kutlamaktadırlar. Bu kutlamaların, oldukça erken dönemlerden itibaren başladığı, hatta Havariler zamanına kadar uzandığı iddia edilmektedir. Ancak bu iddiaları destekleyecek herhangi bir somut delil bulunmamaktadır⁹⁵. Hatta, kaynaklarda bu iddiaların aksine, İsa'nın göğe yükselişi kutlamalarının, ancak IV. yüzyılın sonlarında ortaya çıktığı ili ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır⁹⁶.

Paskalya devresi, İsa'nın göğe yükselişi kutlamalarından bir süre sonra, Pentekost kutlamasıyla sona ermektedir. İngilizce konuşulan ülkelerde Whitsunday olarak adlandırılan Pentekost gününde, Kutsal Ruh'un havariler üzerine inişi kutlanmaktadır⁹⁷. Yeni Ahit'in, Resullerin İşleri kitabına göre Yahudilerin "Haftalar Bayramı" veya "On Emrin Veriliş Bayramı" adlarıyla kutladığı Pentekost gününde İsa'nın şakirtleri bir arada iken Kut-

89 Watts, 170 - 171; ayrıca bkz. Dalmais, 75.

90 Hughes, 3. (Tarihi sabit olmayan bu bayramın zamanı otuz beş günlük bir zaman dilimi içerisinde değişmekte her yıl ve yeniden belirlenmektedir. Bu belirlemede, bahar gündönümünden sonraki ilk dolunayı takip eden Pazar günü esas alınmakta ve bu güne denk gelen tarih Paskalya olarak kabul edilmektedir. Watts, 88; Hamilton, 52; Sullivan, 184; Jacob, 23).

91 Grekçe bir kelime olan Pentekost; Paskalyadan sonraki elli gün anlamına gelmektedir (Hughes, 10).

92 Sullivan, 185; Jacob, 28.

93 Watts, 88; An Encyclopedia of Religion, Edited by Vergilius Ferm, U.S.A. 1959, 171; Jacob, 28; Iannitto, 79.

94 Resullerin İşleri, I: 3; ayrıca bkz. Jacob, 28.

95 Sullivan, 185.

96 Bkz. The Early Church, I/ 299; Willis, 91 - 92; Bradshaw, 197.

97 An Encyclopedia of Religion, 171.

sal Ruh bunların üzerine aleve benzer diller şeklinde inmiştir. Bu olayın ardından şakirtler, farklı dillerde konuşmaya ve İsa'nın mesajını yaymaya başlamışlardır⁹⁸. Aynı zamanda Hıristiyan Kilisesinin, kuruluş zamanı olarak kabul edilen bu bayram gününde, Kutsal Ruh'un Hıristiyan cemaati üzerine inişi kutlanmaktadır⁹⁹. Bugün yapılan mass ayininden sonra Paskalya mumu söndürülerek ana sunağın yanına kaldırılmaktadır¹⁰⁰ ve Pentekost gününün oktavı (bayramın kutlandığı günden bir hafta sonraki aynı gün, sekizinci gün) ile Paskalya devresi tamamlanmaktadır¹⁰¹.

Paskalya devresinin tamamlanmasından sonra Kilise yılının dışında kalan ve olağan devre olarak adlandırılan devre başlamaktadır. Kilise açısından fazla bir önemi olmayan bu devrede de, İsa ve diğer Hıristiyan azizleriyle ilgili çeşitli bayramlar kutlanmaktadır. Bu çerçevede Katolikler, Pentekost'tan sonraki ilk Pazar gününü, "Üçlü Birlik Bayramı" olarak kutlamaktadır¹⁰². Yerel bir uygulama olarak X. yüzyılda ortaya çıkan bu kutlama 1334 yılında Papa XXII. John tarafından evrensel bir Hıristiyan kutlaması hâline getirilmiştir¹⁰³. Bu bayramdan hemen sonraki Perşembe veya Pazar günü ise "Evharistiya Gizemi" olarak da adlandırılan "İsa Bedeni Yortusu" kutlanmaktadır¹⁰⁴. Bu bayram, ekmek-şarap ayininin tesis edilmiş olmasını kutlamak ve (bazı kimselerin) sunakta İsa'ya karşı göstermeleri muhtemel olan ilgisizlik ve hissizliği affettirmek amacıyla oluşturulmuştur¹⁰⁵. Bu bayramdan hemen sonraki haftanın Cuma günü ise "İsa'nın Kutsal Kalbi Bayramı" kutlanır¹⁰⁶. Bu bayram, 1923'de Papa XI. Pius tarafından önemli bir bayram konumuna yükseltilmiştir¹⁰⁷.

Yüzyılımız içerisinde İsa'yla ilgili olarak tesis edilen bayramlardan biri de "Mesih İsa'nın Krallığı Bayramı"dır. 1925 yılında Papa XI. Pius tarafından başlatılmış olan bu bayram, Ekim ayının son Pazar günü kutlanmakta-

98 Bkz. Restullerin İşleri, II: 1- 41.

99 Watts, 189; Jacob, 28; Hamilton, 53; Iannitto, 79.

100 Jacob, 28.

101 An Encyclopedia of Religion, 171 - 172.

102 Jacob, 28; Sullivan, 190.

103 Sullivan, 190.

104 Jacob, 29.

105 Sullivan, 190.

106 C.O.D.C.C., 453; ayrıca bkz. Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar (Günlük Okuma Kitabı), İstanbul 1997, 848.

107 Sullivan, 191.

dır. Bu bayramın amacı ise İsa'nın bütün milletler üzerindeki idarî otoritesini yeniden hatırlatmak ve böylece Hıristiyanları, bütün insanlığı İsa'ya döndürerek onun krallığına hazır hâle getirme çabasını göstermeye teşvik etmektir¹⁰⁸.

2. Meryem ve Önemli Bazı Hıristiyan Azizleriyle İlgili Kutlamalar

Hıristiyan Kilisesinde İsa'yla ilgili bu kutlamaların büyük oranda ortaya çıkmasından sonra, başta İsa'nın annesi Meryem olmak üzere, bazı önemli Hıristiyan şahsiyetlerini anmaya yönelik çeşitli bayram ve törenler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda önce, bir çoğu inançları uğruna hayatını kaybeden önemli bazı Hıristiyan şahsiyetlerini ölüm yıldönümlerinde anma uygulaması başlamış; ardından zamanla, aziz kabul edilen pek çok Hıristiyanı anma geleneği oluşmuştur. Hıristiyan Kilisesinin tarihî süreç içerisinde, değişik nedenlerle bir çok Hıristiyan'ı aziz ilan etmesiyle azizlerin sayısı artmaya başlamış ve sonuçta, neredeyse yılın her günü, bir azize tahsis edilen bir anma günü hâline gelmiştir. Günümüzde de bu bayramlar, anılan azizin önemine göre yerel veya genel birer Hıristiyan bayramı olarak, özellikle ruhban teşkilatı tarafından kutlanmaya devam edilmektedir. Bu çerçevede kutlanan bu bayram günlerinde, anılan aziz için, çeşitli dualarda bulunmaktadır¹⁰⁹. Bu bayramların çokluğu ve birçoğunun da yerel düzeyde kalması nedeniyle burada, sadece İsa'nın annesi Meryem ve özellikle Katolik Hıristiyanlarca çok tanınan bazı azizlerle ilgili önemli günler hakkında bilgi verilecektir.

Kronolojik sıraya göre bahsedeceğimiz bu bayramların birincisini Mart ayında kutlanan "Müjde" veya "Tebşir Bayramı" oluşturmakta ve bu bayramda, Kutsal Ruh'un, Meryem'e İsa'yı müjdelemesi kutlanmaktadır. KİLİSE, İsa'nın doğumunun 25 Aralık'ta kutlanması nedeniyle, Meryem'in bu tarihten tam dokuz ay önce, yani 25 Mart'ta Mesih İsa'nın annesi olacağı haberiyle müjdelenmiş olması gerektiğini benimsemiştir. Buna göre Meryem, bu tarihte Kurtarıcının annesi olmayı kabul etmiş ve İsa da, bu tarihten itibaren anne rahminde şekillenmeye başlamıştır¹¹⁰. Bu anlayışla Ki-

108 Sullivan, 191; ayrıca bkz. Jacob, 29.

109 Bkz. Jacob, 29.

110 Sullivan, 189 - 190; Jacob, 30; ayrıca bkz. Iannitto, 81.

lise, VII. yüzyılın sonlarından itibaren 25 Mart'ı, "Müjde Bayramı" olarak kutlamaya başlamıştır. Bazı iddialara göre bu bayramın kökeni çok daha eskilere dayanmaktadır. Ancak bu iddialara rağmen, 692 yılından önce bu bayramın kutlandığına dair elde her hangi bir delil bulunmamaktadır.

Mart ayı içerisinde kutlanan bir başka bayram ise Meryem'in kocası, marangoz Yusuf'a tahsis edilmiş olan "Aziz Yusuf Bayramı"dır. Bu bayram, XIV. yüzyılda, bazı Hıristiyan tarikatları tarafından başlatılmış bir süre sonra da, 1621'de genel bir Hıristiyan bayramı hâline getirilmiştir. Yusuf'la ilgili bir başka bayram ise 1847'de Papa IX. Pius tarafından başlatılmıştır. Bu bayram, Paskalya'dan sonraki üçüncü Çarşambaya rastlamaktadır¹¹¹.

Hıristiyan Kilisesinde azizlerle ilgili olarak kutlanan bayramların en eskisi, 24 Haziran'da kutlanan "Yahya Peygamberin Doğum Bayramı"dır. Bu bayramdan beş gün sonra, yani 29 Haziran'da ise Hıristiyan Kilisesinin iki önemli önderi olan "Petrus ve Pavlus Bayramı" kutlanmaktadır¹¹².

Temmuz ayının 16'sında Meryem'le ilgili bir başka bayram olan "Karmel Dağındaki Meryem Bayramı" kutlanmaktadır. Meryem'in şefaet edici kudreti şerefine yapılan bu bayram, 1587'de Papa V. Sixtus tarafından Karmelite tarikatı¹¹³ için uygulamaya sokulmuş daha sonra da bütün Kilise tarafından kutlanan bir bayram hâline gelmiştir. Yine Katolik Kilisesinde, Meryem ile ilgili olarak kutlanan bir başka bayram ise 22 Ağustos'taki "Lekesiz Kalp Bayramı"dır. Bu bayram, II. Dünya Savaşının en zor günlerinde, Papa XII. Pius'un bütün insanlığı Meryem'in lekесiz kalbine adayarak, bu amaçla bir mass ayini düzenlemesiyle başlamıştır¹¹⁴.

Hıristiyan Kilisesinin Meryem ile ilgili kutlamalarından biri de Ağustos ayı içerisindeki "Meryem Ananın Göğе Alınması Bayramı"dır¹¹⁵. Katolik Kilisesinin, 1 Kasım 1950 yılında yaptığı açıklamaya göre Meryem'in bede-

111 Sullivan, 190.

112 Sullivan, 191; Jacob, 31.

113 Yaklaşık olarak 1154 yılında Aziz Barthold tarafından Filistin'de kurulan bir Hıristiyan tarikatıdır. Bu tarikat, ilk dönemler aşırı züht anlayış ve uygulamalarına dayanmaktaydı. Haçlı Seferleri döneminden sonra, Aziz Simun'un önderliğinde bu kez Avrupada yeniden organize edilmiş ve eski aşırı züht anlayışını kısmen terketmiştir. 1452 yılında ise aynı tarikatın kadınlar grubu oluşturulmuştur (Gündüz, 214).

114 Sullivan, 193.

115 Sullivan, 191; Jacob, 31; Schimmel, 205; Iannitto, 81.

ni, onun ölümünden sonra çürümekten korunmuş ve kısa bir süre sonra göğe alınarak ruhuyla bütünleşmiştir. Bu anlayışla Kilise, 15 Ağustos'u, Meryem'in göğe alınması bayramı olarak kutlamakta ve bu bayramı, Meryem'le ilgili en önemli kutlamalardan biri olarak kabul etmektedir¹¹⁶. Bu nedenle de bu bayramda pek çok Hıristiyan ülkesinde, özellikle Meryem'le bir ilişkisi olduğuna inanılan, Fatima¹¹⁷, Lourdes¹¹⁸ ve Efes gibi yerlerde çeşitli törenler yapılmaktadır¹¹⁹.

Eylül ayı içerisinde de Kilisede Meryem ve diğer azizlerle ilgili çeşitli bayramlar yapılmaktadır. Bu bayramlardan biri, 8 Eylül'de kutlanan "Meryem'in Doğumu Bayramı"dır. Bundan birkaç gün sonra, 12 Eylül tarihinde ise "Meryem'in Kutsal Adı Bayramı" kutlanmaktadır. Önceleri İspanya'da başlayan bu kutlama daha sonra Papa XI. Innocent tarafından bütün Katolik dünyasına şamil kılınmıştır¹²⁰. Yine Eylül ayı içerisinde, 14 Eylül'de "Kutsal Haç Bayramı" kutlanmaktadır¹²¹.

Katolik Kilisesi Ekim ayının 7'sinde, Meryem'i "Kutsal Tespihin Kraliçesi" olarak yücelten bir bayram kutlamaktadır. Bu bayram, 1571 yılında, Müslüman Türklerle yapılan Lepant (İnebahtı) deniz savaşının Hıristiyanların galibiyetiyle bitmesi sebebiyle Meryem'e şükran ifadesiyle kutlanmaktadır. Bu bayramın kökeni, Papa V. Pius'un, Hıristiyan ordularının galip gelmesi için, o gün bütün Hıristiyanları tespih duasına çağırması olmasından kaynaklanmaktadır.

Meryem ile ilgili bir başka kutlama ise "Meryem'in Anneliği Bayramı"dır. Bu bayram, Meryem'i Tanrı'nın annesi olarak kabul eden Efes Konsili'nin on beşinci yüzyıl dönümünde, XI. Pius tarafından ihdas edilmiştir¹²².

Hıristiyan Kilisesinin kutladığı en önemli bayramlardan biri, İsa'nın annesi Meryem'in asli günahattan masun ve lekesiz olduğunu vurgulamaya

116 Sullivan, 191; Jacob, 31.

117 Portekiz'de bulunan bir bölgenin adıdır. Bu bölge Bakire Meryem'in, hayvan otlatan üç çobana bir kaç kez gözüktüğü iddiasıyla şöhret kazanmış ve başlıca Katolik hac merkezlerinden biri hâline gelmiştir (Pike, 152).

118 Pirenelerde bulunan bir Fransız kasabasıdır. Bu kasaba, 1850 yılında Bernadette Soubirous adlı kadının, Bakire Meryem'in kendisine gördüğü şeklindeki iddialardan sonra Katoliklerin başlıca hac merkezlerinden biri hâline gelmiştir (Pike, 235).

119 Jacob, 31.

120 Sullivan, 193; ayrıca bkz. Jacob, 31.

121 Jacob, 31; Schimmel, 205.

122 Sullivan, 193 - 194.

yönelik olan “Meryem Ananın Günahsızlığı Bayramı”dır¹²³. Meryem’in aslı günahattan uzak ve lekesiz bir biçimde ana rahmine düştüğünü vurgulamaya yönelik olan bu bayram, 8 Aralık tarihinde kutlanmaktadır¹²⁴.

Meryem ile ilgili bütün bu kutlamaların dışında, Hıristiyanlara göre, kaynağı şüpheli bir rivayete dayanan, ancak Kur’an-ı Kerim’de verilen bilgilerle bağdaşan¹²⁵ bir başka kutlama daha bulunmaktadır. Bu rivayete göre Meryem, üç yaşında Kudüs’teki Yahudi Mabedine getirilmiş ve evlilik çağına kadar orada kalmıştır. Bu olayı kutlamak için de dünyanın değişik bölgelerinde kutlama törenleri yapılmaktadır. Bu kutlamalar, önce Papa V. Pius tarafından yasaklanmıştır. Daha sonra bu yasak 1585’de, Papa V. Sixtus tarafından kaldırılmış ve Meryem ile ilgili bu kutlama yeniden serbest bırakılmıştır. Meryem ile ilgili bu tartışmalı kutlamanın hâlen dünyanın değişik bölgelerinde icra edildiği belirtilmektedir¹²⁶.

Katolik Kilisesinin İsa, Meryem ve çeşitli Hıristiyan azizleriyle ve Meryem ile ilgili bu kutlamaları yanında tanınan bu aziz kutlamalarının ötesinde, tanınan veya tanınmayan bütün azizler için gerçekleştirdiği ortak bir azizler günü ile vefat etmiş olan bütün Hıristiyanlar için düzenlediği bir ölüler günü bulunmaktadır. Bunlardan azizlerle ilgili olan, “Bütün Azizleri Anma Bayramı”, 1 Kasım tarihinde yapılmaktadır. Bugün yapılan ayinlerle bilinen veya bilinmeyen bütün azizler anılmaktadır¹²⁷. Ölülerin ruhunu ıstıraptan kurtarmak için yapılan “Ölüleri Anma Günü” ise 2 Kasım tarihinde gerçekleştirilmektedir. Bugün, ölülerin ruhlarından ıstırap çekenleri rahatlatmak için özel bir mass ayini düzenlenmekte ve bu amaçla Katoliklerde ölülerin ruhu için Requiem ayini¹²⁸ yapılmaktadır¹²⁹.

123 Jacob, 29; Sullivan, 192; Schimmel, 203; Iannitto, 81.

124 Sullivan, 192; Jacob, 29; ayrıca bkz. Iannitto, 81; Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar, 864.

125 Bkz. Âl- i İmrân Suresi, 35 - 37.

126 Sullivan, 194.

127 Sullivan, 191; Jacob, 31; ayrıca bkz. Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar, 863.

128 Latince ölüler anlamına gelen requies kelimesinden hareketle ölüler için yapılan ayine requiem denmiştir. Katoliklerde, 2 Kasım günü, Bütün ölüler için icra edilen mass ayininde, bu amaçla hazırlanmış ilahiler okunmakta ve bu ayin “requiem” olarak adlandırılmaktadır (Pike, 322).

129 Sullivan, 191-192; Jacob, 31; ayrıca bkz. Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar, 863.